

URSZULA BIJAK
urszula.bijak@ijp.pan.pl
ORCID: 0000-0003-0378-6929
Instytut Języka Polskiego PAN
Kraków, Polska

<https://doi.org/10.17651/ONOMAST.66.24>
Onomastica LXVI, 2022
PL ISSN 0078-4648

PORZĄDKOWANIE NAZEWNICTWA URZĘDOWEGO
POLSKI — ZMIANY, USTALANIE, ZNOSZENIE
TOPONIMÓW ORAZ PROBLEMY Z TYM ZWIĄZANE
(Z PRAC KOMISJI NAZW MIEJSCOWOŚCI I OBIEKTÓW
FIZJOGRAFICZNYCH W LATACH 2017–2022)

Słowa tematyczne: kodyfikacja nazewnictwa, urzędowe wykazy toponimów, Komisja Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych

1. UWAGI WSTĘPNE

Porządkowanie urzędowego nazewnictwa Polski to proces ciągły, trwa nieustannie w XX i XXI wieku, a na intensywności przybierał po pierwszej i drugiej wojnie światowej ze względu na zmieniające się granice kraju. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku trzeba było ustalić jednolite polskie nazewnictwo geograficzne z obszaru trzech zaborów, przywrócić dawne nazwy polskie miejscowościom przez wieki znajdującym się pod wpływem języków niemieckiego i rosyjskiego. Ujednolicony rejestr ojkonimów opublikowany został w latach 1923–1926 przez Główny Urząd Statystyczny w 16 tomach „Skorowidzów miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej”, które sporządzone były na podstawie pierwszego spisu powszechnego przeprowadzonego w 1921 roku¹ i innych źródeł urzędowych. Kolejna wielka fala zmian, jaka objęła nazewnictwo z obszaru Polski, była związana z przesunięciem na zachód i północ granic państwa w 1945 roku oraz z migracjami ludności. Około 32 tys. wsi oraz 3 tys. obiektów

¹ Szerzej o powstaniu tego wykazu pisze E. Wolnicz-Pawłowska (2019, s. 119–121).

fizjograficznych na tzw. Ziemiach Odzyskanych otrzymało nowe polskie nazwy (Czopek-Kopciuch, 2012, s. 72). Te zmiany wprowadzone zostały ponad dwudziestoma aktami prawnymi opublikowanymi w „Monitorze Polskim” w latach 1946–1959, a część zbiorczo opublikował Stanisław Rospond w „Słowniku nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej” (1951). Po skodyfikowaniu nazewnictwa z terenów Ziem Odzyskanych nadszedł okres względnej stabilności urzędowych nazw geograficznych. Nazwy były ustalane, zmieniane, jednak już nie na tak masową skalę, tylko doraźnie, z inicjatywy społeczności lokalnych, ale też w wyniku ingerencji władz centralnych, np. w Polsce południowo-wschodniej², sporadycznie z inicjatywy komisji nazewnictwowych, np. systemowa zmiana kolejności członów w latach 80., zgodnie z którą członki dyferencyjne *Stary, Nowy* umieszczone zostały na pierwszym miejscu w nazwach zestawionych³. Te zmiany, wprowadzone odgórnie, nie spotkały się z aprobatą społeczną, czego dowodem jest powrót do nazw historycznych w południowo-wschodniej Polsce oraz wnioski o przywrócenie form z członem *Stary, Nowy* na drugiej pozycji, które napływają do dziś. Co kilka lat, a niekiedy co roku, ukazywały się zarządzenia, rozporządzenia wprowadzające zmiany nazewnictwa. Pełny wykaz oikonimów urzędowych, zawierający ponad 111 tys. nazw, został opublikowany w latach 1980–1982⁴, następny w 2013 roku (DzU 2013), kolejne aktualizacje z lat 2015 (DzU 2015) i 2019 (DzU 2019) włączają bieżące zmiany i ustalenia opiniowane przez Komisję Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych (dalej KNMiOF), a zatwierdzane przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Rozporządzenia wprowadzające zmiany urzędowych nazw zarówno miejscowości, jak i obiektów fizjograficznych, publikowane są co roku⁵. Nie ma pełnego, ujednoczonego wykazu urzędowych nazw obiektów fizjograficznych⁶, prace nad jego weryfikacją trwają już od kilku lat. W 2018 roku Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji przekazało do urzędów gmin za pośrednictwem wojewodów materiał Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, obejmujący urzędowe nazwy obiektów fizjograficznych z 15 województw z prośbą o weryfikację nazw oraz podjęcie stosownych działań zmierzających do uporządkowania rozbieżności w urzędowym nazewnictwie obiektów fizjograficznych. W materiale znalazły się urzędowe nazwy około 33 500 zlokalizowanych

² Historię tych niesławnych ingerencji szczegółowo opisuje Janusz Rieger (2020).

³ Piszą o tym Kazimierz Rymut (1989) i Ewa Wolnicz-Pawłowska (2019, s. 123).

⁴ „Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce” (1980–1982).

⁵ Wykaz rozporządzeń zamieszczany jest regularnie na stronie KNMiOF (<https://www.gov.pl/web/mswia/regulacje-prawne-dotyczace-nazewnictwa-miejscowosci>).

⁶ Aktualne dane w zakresie urzędowych, standaryzowanych i niestandaryzowanych nazw obiektów fizjograficznych, podobnie jak i nazw miejscowości, udostępnia Państwowy Rejestr Nazw Geograficznych (PRNG).

obiektów fizjograficznych oraz około 5000 niezlokalizowanych⁷. Obecnie do Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych systematycznie spływają wnioski powiązane z tym przeglądem.

Istotnym wydarzeniem z zakresu polityki nazewniczej w XXI wieku było wejście w życie w 2005 roku Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (DzU 2005), która w artykule 12 i 13 reguluje wprowadzanie dodatkowych tradycyjnych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych w językach mniejszości i języku regionalnym. Ogółem wprowadzono ponad 1200 nazw dodatkowych, najczęściej w języku kaszubskim (827), dość dużo w języku niemieckim (359) oraz w językach: litewskim (30), białoruskim (27) i łemkowskim (9)⁸. Ten proces trwa, ale niezbyt intensywnie, sporadycznie pojawiają się wnioski dotyczące ustalenia nazw dodatkowych, np. w omawianym tu okresie ustalono 13 nazw w języku niemieckim⁹ oraz 4 w języku kaszubskim¹⁰.

Celem niniejszego komunikatu nie jest przedstawienie historii kolejnych komisji nazewniczych, które działają od 1934 roku i współtworzyły wykazy nazw urzędowych. Informacje na ten temat zawarte są m.in. na stronie MSWiA¹¹ oraz w wielu artykułach kolejnych przewodniczących i członków tych ciał opiniodawczo-doradczych¹², ale prezentacja wybranych aspektów działalności KNMiOF w latach 2017–2021 oraz na początku roku 2022¹³ w zakresie nazewnictwa urzędowego oraz bieżących problemów, z którymi mierzy się Komisja, a wynikających m.in. z działań państwowych urzędów centralnych.

2. AKTUALIZACJE URZĘDOWEGO NAZEWNICTWA W OSTATNICH LATACH

KNMiOF działa na podstawie Ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 roku o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (DzU 2003), z której wynika, że „Urzędowa nazwa jest ustalana, zmieniana lub znoszona na wniosek rady

⁷ Dane z protokołu posiedzenia KNMiOF z dnia 25–26.02.2019 roku.

⁸ Dane liczbowe pochodzą z PRNG (dostęp: 05.07.2022), por. też Bijak i Czopek-Kopciuch, 2020, s. 134.

⁹ Dotyczy miejscowości: *Brzeźnica*, niem. *Bresnitz*; *Czerwiecice*, niem. *Czerwentzütz*; *Dolędzin*, niem. *Dollendzin*; *Gamów*, niem. *Gammau*; *Jastrzębie*, niem. *Habicht*; *Lasaki*, niem. *Lassoki*; *Modzurów*, niem. *Mosurau*; *Rudnik*, niem. *Rudnik*; *Sławienko*, niem. *Ehrenfeld*; *Sławików*, niem. *Sławikau*; *Strzybnik*, niem. *Silberkopf*; *Szonowice*, niem. *Schonowitz*; *Żędowice*, niem. *Sandowitz*.

¹⁰ Dotyczy miejscowości: *Reda*, kasz. *Réda*; *Rozewie*, kasz. *Rozewié*; *Tupadły*, kasz. *Tëpadla*, *Wejherowo*, kasz. *Wejrowò*.

¹¹ <https://www.gov.pl/web/mswia/dzialalnosc-komisji-nazw-miejscowosci-i-obiektow-fizjograficznych>

¹² Zob. np.: Rymut, 1986; Czopek-Kopciuch, 2012; Wolnicz-Pawłowska, 2019, 2020.

¹³ Są to lata obejmujące poprzednią kadencję (2017–2021) i początek obecnej kadencji (2021–2025); autorka w tym czasie pełniła funkcję przewodniczącej KNMiOF.

gminy, na której obszarze jest położona miejscowość lub obiekt fizjograficzny” (art. 8, pkt 1), ale również „może być ustalona, zmieniona lub zniesiona przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej z jego inicjatywy, a także z inicjatywy Komisji” (art. 8, pkt 3). Niemniej i wtedy niezbędna jest opinia rady gminy, starosty, wojewody, zarządu powiatu oraz przeprowadzenie konsultacji społecznych. W praktyce zarówno Minister, jak i Komisja rzadko z tych uprawnień korzystają. Wśród wniosków opiniowanych przez Komisję dominują wnioski przesyłane przez rady gmin, choć część z nich wymuszają niejako czynniki administracyjne. Spływające do KNMiOF wnioski dotyczą, jak to wynika z ustawy, zmian, ustalania i znoszenia nazw geograficznych, a także zmian rodzajów obiektów. W ostatnich pięciu latach mamy do czynienia głównie z wnioskami o motywacji administracyjnej, których celem jest uporządkowanie nazewnictwa urzędowego. Niestety niekiedy jest to źle pojęte porządkowanie, któremu towarzyszy brak świadomości, że nazwy stanowią dziedzictwo kulturowe narodu, a organy samorządu terytorialnego powinny dbać o to, by miały one trwałe charakter i nie ulegały koniunkturalnym zmianom. KNMiOF stara się powstrzymać (na tyle, na ile jest to możliwe) doraźne tendencje znoszenia nazw urzędowych, wydając negatywne opinie o wnioskach dotyczących ich masowego znoszenia, wyjaśnia motywy decyzji, wskazuje na istotność nazewnictwa geograficznego zarówno dla społeczności lokalnej, jak i dla różnych służb państwowych, kartografii. Tendencje lokalnej administracji do znoszenia nazw części wsi, które w opinii wnioskodawców nie są używane w obiegu urzędowym i nie występują w dokumentach własnościowych, meldunkowych, zauważalne były już w przeszłości. Wspominała o tym już kilkanaście lat temu Aleksandra Cieślikowa, pisząc: „Niebezpieczne dla historycznego wizerunku miasta lub wsi są zniesienia nazw poszczególnych części, gdyż wiąże się to z brakiem poszanowania tradycji” (2008, s. 73) oraz nieco później Barbara Czopek-Kopciuch, wskazując, że „zachowanie [...] nazw części wsi, przysiółków, kolonii, niekiedy dość odległych od wsi, ma swoje znaczenie pragmatyczne. Ułatwia dotarcie służbom ratowniczym, porządkowym, rachmistrzom spisowym” (Czopek-Kopciuch, 2012, s. 78). Obecnie dążność do usuwania nazw miejscowości niesamodzielnych, dla których nie jest prowadzona odrębna ewidencja budynków przybrała na intensywności.

2.1. Zmiany nazw

Wnioski dotyczące zmian nazw spowodowane są głównie rozbieżnościami między wykazami urzędowymi a użusem, funkcjonowaniem nazw w dokumentach w obiegu lokalnym, czyli rozdziwieniem między nazwami „zmagazynowanymi” w lokalnej społeczności gminy, powiatu a nazwami zawartymi w rejestrach centralnych. W takich wypadkach, jeśli nazwa jest poprawna językowo, zgodna

z ortografią, utrwalona w proponowanej formie, to Komisja chętnie przychyliła się do takich zmian.

Oto wybrane przykłady:

1) zmiana formy nazwy (fonetycznej, fleksyjnej): *Babieniec* > *Babiniec*, *Mielewszczyzna* > *Milewszczyzna*, *Zbrzeźnica* > *Zbrzeźnica*, *Brzozowa* > *Brzozowo*, *Krągłe* [> *Krugłe*] > *Kruhłe* (woj. podlaskie). W wypadku ostatniej nazwy Rada Gminy Dubicze Cerkiewne chciała zmienić nazwę *Krągłe* na *Krugłe* (forma hybrydowa ze wschodniosłowiańskim *u* (< **o*), ale polskim *g* (< **g*). Komisja zaproponowała powrót do historycznej nazwy urzędowej z lat 1921 i 1967 — *Kruhłe*, ze wschodniosłowiańskim *u* oraz *h* (< **g*) i gmina tę propozycję zaakceptowała;

2) usunięcie jednego członu nazwy, np. *Szonowo Szlacheckie* > *Szonowo*, *Wyrzyki-Pękale* > *Pękale*;

3) usunięcie członu dyferencyjnego związane z łączeniem dwu obiektów, np. *Beszyce Górne*, *Beszyce Dolne* > *Beszyce*, *Długobórz Pierwszy*, *Długobórz Drugi* > *Długobórz*;

4) zmiany członów dyferencyjnych: *Libiąż Duży* > *Libiąż Wielki*, *Teodorów Wielki* > *Teodorów Duży*;

5) zmiany kolejności członów: *Stare Czaple* > *Czaple Stare*, *Nowy Dziekanów* > *Dziekanów Nowy*, *Nowe Słowiki* > *Słowiki Nowe*, *Stare Słowiki* > *Słowiki Stare*;

6) dodanie członu dyferencyjnego: *Zalesie* > *Zalesie Gosławickie*, *Święta Górka* > *Święta Górka Polanowska*;

7) rozwój nazw jednoczłonowych w zestawienia, podyktowany chęcią ściślejszego powiązania obiektu będącego częścią wsi z wsią główną, np. cała seria nazw z woj. łódzkiego: *Błaskowizna*, część wsi *Szczyty* > *Szczyty-Błaskowizna*, *Brzezinki*, przysiółek wsi *Klizin* > *Klizin-Brzezinki*, *Józefka*, część wsi *Dmenin* > *Dmenin-Józefka*, *Kopaliny*, przysiółek wsi *Klizin* > *Klizin-Kopaliny*, *Pod Lasem*, część wsi *Szczyty* > *Szczyty-Las*, *Władysławów*, część wsi *Dmenin* > *Dmenin-Władysławów*, ale też i pomorskiego: *Chrósty*, część wsi *Nowa Kiszewa* > *Nowa Kiszewa-Chrósty*;

8) zmiana nazwy spowodowana różnymi czynnikami, głównie funkcjonowaniem innej nazwy w lokalnym uzusie i lokalnej dokumentacji. Wiele przykładów tego zjawiska występuje na Ziemiach Odzyskanych, gdzie tzw. chrzty powojenne nie upowszechniły się, dotyczy to zarówno nazw miejscowości, jak i nazw obiektów fizjograficznych, np. *Ośno* > *Wuszno* (n. jeziora, niem. *Wuschen See*). Pojawiają się również wnioski, które mają inną motywację niż te związane z rozbieżnością między nazewnictwem urzędowym a uzusem.

Nazwa *Ulica* została nadana w 1949 roku obiektowi o niemieckiej nazwie *Ultsche*. Przejściowo funkcjonowała nazwa *Ulsza*, nawiązująca do formy zgermanizowanej. Mieszkańcy, kierując wniosek do Komisji, odwołali się do motywów

emocjonalnych, czuli się upokorzeni, że mieszkają w miejscowości *Ulica*, gdyż powszechnie jest to kojarzone z wyrażeniem *mieszkać na ulicy* 'być bezdomnym'. Przytoczono historię mieszkańca tejże miejscowości, który trafił do szpitala i zapytany o miejsce zamieszkania, odpowiedział: *Ulica*, a w dokumentacji medycznej pojawił się wpis *bezdomny*.

Nazwa *Bierutowice*, cz. mta Karpacz (niem. *Brückenberg*, przejściowo po wojnie *Mostowa Góra, Korczakowo*), ustalona została w 1946 roku zapewne dla uczczenia Bolesława Bieruta, polityka komunistycznego, pełniącego najwyższe funkcje w ówczesnej Polsce¹⁴. Od lat 80. XX wieku w użyciu była n. *Karpacz Górny*; dyskusja na temat zmiany nazwy toczyła się w mieście wiele lat¹⁵, ale formalny wniosek wpłynął dopiero w 2017 roku, zapewne na fali ustawy dekomunizacyjnej¹⁶, i KNMiOF zaopiniowała pozytywnie tę zmianę.

2.2. Zmiany rodzajów miejscowości

Zmieniają się nazwy, ale zmianom podlega też charakter miejscowości, niektóre obiekty rozrastają się bardzo dynamicznie, inne ulegają degradacji. W dotychczasowej praktyce Komisji pojawiały się głównie wnioski o zmianę rodzaju miejscowości niesamodzielnej na wieś w związku z rozwojem danego obiektu. W lipcu 2021 roku ukazało się rozporządzenie w sprawie ewidencji miejscowości, ulic i adresów, które w § 6.4. zawiera następujące wytyczne: „Nie prowadzi się numeracji porządkowej dotyczącej części miejscowości” (DzU 2021). Na dostosowanie stanu faktycznego do rozporządzenia ustawodawca dał gminom sześć miesięcy. Po jego ukazaniu się wpływają do MSWiA bardzo liczne wnioski dotyczące zmiany rodzaju miejscowości niesamodzielnych, a posiadających odrębną numerację. Komisja przychyliła się do tych zmian, które zostały niejako wymuszone przez rozporządzenie, ale wśród członków toczą się intensywne dyskusje nad ustaleniem właściwych rodzajów obiektów. Zgodnie z ustawą o nazwach miejscowości samodzielnymi obiektami są wieś, kolonia (choć to nie jest wprost określone), osada, ale nie przysiółek, który zgodnie z definicją zawartą w ustawie

¹⁴ Taką motywację podaje słownik „Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany” (Rymut, 1996, s. 190) oraz „Nazwy geograficzne Śląska” (Sochacka, 2017, s. 58). Nazwa ta, także przez mieszkańców kojarzona była z B. Bierutem (informacja z wniosku Rady Miasta Karpacz).

¹⁵ Konsultacje projektu zmiany nazwy urzędowej *Bierutowice* na *Karpacz Górny* zarządzone już w uchwale nr VII/76/07 Rady Miejskiej w Karpaczu z 31 maja 2007 roku (<https://bip.karpacz.pl/uchwala/5846/uchwala-nr-vii-76-07>).

¹⁶ Ustawa z dnia 14 grudnia 2017 roku o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gminy, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki oraz ustawy o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej (DzU 2017).

z 2003 roku jest „skupiskiem kilku gospodarstw położonych poza zabudową wsi stanowiącym integralną część wsi” (DzU 2003), czego do końca nie zawsze są świadomi wnioskodawcy. Najczęściej wnioskodawcy chcieliby, aby części wsi, kolonie wsi, przysiółki wsi, które mają odrębną numerację budynków stawały się wsiami. Ustawowa definicja wsi jest dość ogólna, nic nie mówi o rozmiarach obiektu — według niej wieś stanowi „jednostkę osadniczą o zwartej lub rozproszonej zabudowie i istniejących funkcjach rolniczych lub związanych z nimi usługowych lub turystycznych, nieposiadającą praw miejskich lub statusu miasta” (DzU 2003). Dla miejscowości, które nigdy w przeszłości nie miały statusu wsi, mają niewielką liczbę punktów adresowych i mieszkańców, Komisja proponuje raczej jako rodzaj obiektu kolonię bądź osadę, nie wieś, choć we współczesnym wykazie (jak wynika z danych GUS) jest wiele wsi posiadających po kilka zabudowań. Komisja jest tu dopiero na początku procesu porządkowania i nie jest znana dokładna liczba wniosków, których można oczekiwać. Natomiast Wydział Państwowego Rejestru Granic GUGiK zidentyfikował 3479 miejscowości niesamodzielnych z odrębną numeracją adresową, które są położone w 872 gminach.

2.3. Ustalanie nazw dla obiektów nowo powstałych lub niemających dotąd nazwy urzędowej

Ustalanie nowych nazw w omawianym okresie dotyczy głównie sztucznych obiektów wodnych. Na obszarze parku Mużakowskiego w gm. Łęknica, pow. żarski, woj. lubuskie ustalono nazwy sztucznych jezior: *Afryka*, *Gęsi Staw*, *Głęboki*, *Dwójka*, *Jedynka*, *Karasiowy*, *Mała Afryka*, *Miedziany*, *Oliwkowy*, *Pajęczy Staw*, *Rozlewisko Jana*, *Serdeczny*, *Szary*, *Szpilekowy*, *Smugowy*, *Rudy*, *Upadowy*, *Ustronny*¹⁷. Są też ciekie dotąd nienazwane i mieszkańcy występują z inicjatywą nadania im nazw, np. *Jaruga*, *Mazurek* (w gm. Bodzechów, pow. ostrowiecki, woj. świętokrzyskie). Onimy te to współczesne kreacje nazewnicze mieszkańców, miejscowych działaczy lub urzędników, które wpisują się w lokalny krajobraz nazewniczy, lokalną historię i topografię terenu.

2.4. Znoszenie nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych

Narastającym zjawiskiem jest dążenie władz lokalnych do znoszenia urzędowych nazw części wsi, kolonii, przysiółków, osad, które nie mają odrębnej numeracji adresowej, a tym samym do likwidacji obiektów niesamodzielnych przez włączanie ich obszarów do wsi głównych i przyjmowanie nazw tych wsi. Komisja stara się przeciwdziałać znoszeniu tych mikroojkonimów, opiniując negatywnie

¹⁷ Obiekty te znajdują się na obszarze parku krajobrazowego wpisanego w 2004 roku na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

propozycje władz lokalnych, sugeruje przekształcenie charakteru takich obiektów w integralne części wsi z jednoczesnym utrzymaniem istniejącej nazwy urzędowej. Do każdego wniosku o zniesienie nazwy Komisja podchodzi indywidualnie; wypracowane zostały wstępne standardy w tym zakresie:

1) jeśli nazwa ma archaiczną postać, starszą dokumentację historyczną, co wiąże się z istotnymi procesami osadniczymi, Komisja proponuje jej zachowanie, motywując swoją decyzję wagą historyczną, ochroną dziedzictwa kulturowego;

2) jeśli obiekt stanowi punkt orientacyjny w terenie, tzn. jest oddalony od wsi macierzystej, to również jego nazwę Komisja proponuje zachować;

3) jeśli nazwy części wsi stają się nazwami ulic, wtedy Komisja akceptuje zniesienie nazw części wsi, ponieważ zostają one zachowane jako hodonimy;

4) jeśli obiekt jest obecnie niezamieszkały (tzn. nie ma tam budynków posiadających numery adresowe), a stanowi istotny punkt orientacyjny w terenie lub jego nazwa ma dokumentację historyczną, Komisja proponuje przeniesienie jej do zbioru nazw obiektów fizjograficznych jako uroczysko-dawną miejscowość¹⁸, np.: *Koziorowo*, osada leśna > *Koziorowo*, uroczysko-dawna miejscowość (woj. mazowieckie); *Głogowiec*, osada leśna > *Głogowiec*, uroczysko-dawna miejscowość (woj. podkarpackie), *Wiązogóra*, osada > *Wiązogóra*, uroczysko-dawna miejscowość (woj. zachodniopomorskie); *Romejki*, wieś > *Romejki*, uroczysko-dawna miejscowość (woj. warmińsko-mazurskie); *Agnieszczyn*, osada > *Agnieszczyn*, uroczysko-dawna miejscowość (woj. opolskie).

Działania związane z tendencją do znoszenia nazw miejscowości niesamodzielnych zostały niejako wsparte przez Urząd Komunikacji Elektronicznej (dalej UKE), który przeprowadził w 2019 roku analizy polegające na ustaleniu obszarów „znajdujących się w zasięgu sieci zapewniających dostęp do Internetu”. Badania te wykazały „nieprawidłowości związane z występowaniem miejscowości, które są niezamieszkałe, w tym niezabudowane, lub ich nazwy są nieużywane”, a zamieszczone są w „Wykazie urzędowych nazw miejscowości i ich części”, w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT). UKE o tej sytuacji powiadomił MSWiA oraz wysłał pisma do gmin z zaleceniem „przeanalizowania przypadków i w miarę możliwości zainicjowania działań zmierzających do zniesienia tych nazw”¹⁹. Na podstawie analiz wykonanych przez UKE, a opublikowanych w „Raportcie o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2019 roku”, „stwierdzono występowanie 3423 miejscowości, w których [...] nie występują adresy z lokalami mieszkalnymi” (Raport..., s. 93). Należy jednak wskazać, że za obiekty niezamieszkałe UKE uznał także te, w których nie jest prowadzona numeracja porządkowa, a są tam i budynki, i mieszkańcy. Przegląd ten wykazał jednak wiele

¹⁸ Termin stosowany w PRNG w odniesieniu do obiektów, które kiedyś były zamieszkałe.

¹⁹ Cytaty pochodzą z pisma skierowanego przez UKE do Departamentu Administracji Publicznej MSWiA, udostępnionego KNMioF.

ewidentnych błędów w nazewnictwie miejscowości i wnioski dotyczące usunięcia (bądź zmiany) nazwy w takich przypadkach są przez Komisję opiniowane pozytywnie. Natomiast ogólnie w wypadku wniosków inspirowanych pismami UKE Komisja stara się powstrzymać proces masowego znoszenia nazw.

Nie da się jednak zahamować tego procesu w wypadku nazw obiektów niezlokalizowanych, tzn. nieposiadających współrzędnych geograficznych. Według analiz GUGiK w „Wykazie urzędowych nazw miejscowości i ich części” jest ponad 1500 takich miejscowości (głównie części miast i wsi) na obszarze całego kraju, najwięcej w woj. małopolskim (317) i kujawsko-pomorskim (295). Wiele jest także obiektów fizjograficznych bez ustalonej lokalizacji (około 5000). Dotyczy to szczególnie dawnych województw krakowskiego i rzeszowskiego, a obecnie małopolskiego i podkarpackiego, gdzie były zatwierdzone jako urzędowe nazwy obiektów fizjograficznych z tzw. UN-ów, czyli wykazów publikowanych w latach 60.–70. XX wieku w formie zeszytów obejmujących poszczególne powiaty, a które współrzędnych nie zawierały²⁰. Jeśli gminy nie są w stanie ustalić współrzędnych takich obiektów, to procedura znoszenia nazw jest nieco uproszczona — nie jest wymagana mapa topograficzna, a w wypadku miejscowości niezamieszkałej gmina zwolniona jest z wymogu przeprowadzenia konsultacji społecznych. W takim trybie Komisja zaaprobowała ostatnio, np. w woj. małopolskim, w gm. Szczucin, zniesienie 112 nazw terenowych, w woj. podkarpackim, w gm. Jarosław — 97, a w gm. Horyniec-Zdrój — 59.

3. PODSUMOWANIE

Poniższa tabela przedstawia dane liczbowe dotyczące ustalania, zmian i znoszenia nazw geograficznych obrazujące tendencje w porządkowaniu urzędowego nazewnictwa Polski w latach 2017–2021, przygotowane na podstawie pięciu rozporządzeń Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Nazwy miejscowości	2017	2018	2019	2020	2021	Łącznie
ustalone	19	4	4	1	3	31
zmienione	57	20	21	7	30	135
zniesione	93	32	8	37	101	271
Nazwy obiektów fizjograficznych						
ustalone	33	9	–	4	3	49
zmienione	14	6	–	14	1	35
zniesione	–	–	183	282	–	465

²⁰ Szerzej o pracach nad tym wydawnictwem pisze Zbigniew Babik (2019).

Jak wynika z tego zestawienia, ogółem w ostatnich pięciu latach Komisja Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych pozytywnie zaopiniowała, a Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zatwierdził, ustalenie 31 ojkonimów i 49 anojkonimów oraz zmiany 135 nazw miejscowości i 35 nazw obiektów fizjograficznych, w tym 48 zmian dotyczyło rodzaju miejscowości, a 8 typu obiektu fizjograficznego. Pracując zgodnie z przedstawionymi wyżej zasadami, mającymi na celu zahamowanie procesu znoszenia toponimów, Komisja jednak pozytywnie zaaprobowała zniesienie 271 nazw miejscowości oraz 465 nazw obiektów fizjograficznych. Nie były to, moim zdaniem, nazwy cenne historycznie i językowo, tzn. nie miały dokumentacji historycznej sprzed XX wieku, a toponimy w ich podstawach nie były archaiczne, reprezentowały dość często wykorzystywane podstawy nazewnicze. Wnioski spływające w 2022 roku dotyczą głównie znoszenia nazw urzędowych oraz zmiany rodzajów obiektów. Wszystkie te działania administracji lokalnej, KNMiOF oraz MSWiA przybliżają nas do opracowania zaktualizowanych wykazów urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych z obszaru całego kraju.

W związku ze znoszeniem nieużywanych, niezlokalizowanych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych rodzą się pewne przemyślenia i pytania. Czy należy dążyć do tego, aby wszystkie nazwy geograficzne miały charakter urzędowy, czy tylko te, które pojawiają się w obiegu urzędowym? Czy znoszenie nazw urzędowych małych obiektów spowoduje znaczne zubożenie krajobrazu nazewniczego? Chęć masowego usuwania nazw obiektów niesamodzielnych niepokoi i nasuwa refleksję, że ich nazwy przestały być istotne dla administracji lokalnej, ale czy dla mieszkańców²¹, komunikacji w lokalnej społeczności również? Zrozumiałe jest to w wypadku procesów semiurbanizacyjnych wsi, nadawania nazw ulicom, które często są ponowieniami z nazw części wsi i nazw terenowych. Natomiast wnioski odwołujące się do nieużywania w obiegu urzędowym nazw części wsi i obiektów fizjograficznych mają, jak się wydaje, związek z faktem, iż ważniejsze z punktu widzenia administracji stały się obręby geodezyjne, ewidencyjne, numery działek. To one mają określone granice, wyróżniki cyfrowe i to one w obiegu urzędowym identyfikują mniejsze obiekty, nie nazwy, które stają się niekiedy redundantne.

²¹ Zwraca uwagę dość niska frekwencja mieszkańców w przeprowadzanych przez urzędy gmin konsultacjach społecznych.

LITERATURA

- Bijak, U. i Czopek-Kopciuch, B. (2020). Toponyms of selected communes with minority languages in north-eastern Poland (legal regulations and practice). *Onomastica. Anuari de la Societat d'Onomastica*, 6, 125–137.
- Babik, Z. (2019). Tzw. akcja UN-owska (1954?–1970?) — projekt, przebieg, efekty, próba oceny [The campaign to gather terrain names in Poland (1954?–1970?) — The project, realization, effects, and its attempt at evaluation]. *Onomastica*, 63, 291–313.
- Cieślíkowa, A. (2008). Co można powiedzieć o obecnych tendencjach zmian w nazewnictwie miejscowym Polski? [On present tendencies in the changes of naming of localities in Poland]. *Acta onomastica*, 49, 71–76.
- Czopek-Kopciuch, B. (2012). Prace Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych przy MSWiA [Work of the Commission on Names of Localities and Physiographic Objects of the Ministry of Internal Affairs and Administration]. *Archiwum Fotogrametrii, Kartografii i Teledetekcji*, 23, 71–79.
- DzU 2003 = Ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych. Dz. U. z 2003 r., nr 166, poz. 1612. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20031661612>
- DzU 2005 = Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Dz. U. z 2005 r., nr 17, poz. 141. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050170141>
- DzU 2013 = Rozporządzenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części. Dz. U. z 2013 r., poz. 200. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20130000200>
- DzU 2015 = Obwieszczenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 4 sierpnia 2015 r. w sprawie wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części. Dz. U. z 2015 r., poz. 1636. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001636>
- DzU 2017 = Ustawa z dnia 14 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gminy, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki oraz ustawy o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej. Dz. U. z 2017 r., poz. 2495. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170002495>
- DzU 2019 = Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 października 2019 r. w sprawie wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części. Dz. U. z 2019 r., poz. 2360. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190002360>
- DzU 2021 = Rozporządzenie Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 21 lipca 2021 r. w sprawie ewidencji miejscowości, ulic i adresów. Dz. U. z 2021 r., poz. 1368. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210001368>
- Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2019 r.* [Report on the state of the telecommunications market in Poland in 2019]. Urząd Komunikacji Elektronicznej 2020. Warszawa. https://www.uke.gov.pl/download/gfx/uke/pl/defaultaktualnosci/36/345/9/raport_o_stanie_ryнку_telekomunikacyjnego_w_polsce_w_2019_r_4.09.pdf
- Rieger, J. (2020). Z historii ustalania nazw miejscowości na pograniczu polsko-ukraińskim po 1945 r. [Some remarks on the changes of place names in the Polish-Ukrainian borderlands after 1945]. *Teka Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych*, 6, 31–38.
- Rospond, S. (red.). (1951). *Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej* [Dictionary of geographical names of Western and Northern Poland] (t. 1–2). Warszawa: Polskie Towarzystwo Geograficzne.

- Rymut, K. (red.). (1996). *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany* [Place names of Poland. History. Origin. Changes] (t. 1). Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.
- Rymut, K. (1989). W sprawie zasad ustalania nazw geograficznych [On the principles of standardizing geographical names]. W: M. Majtán (red.), *Aktualne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultury* (s. 36–42). Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied.
- Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych.* (1923–1926). [Index of localities of the Republic of Poland] (t. 1–16). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Sochacka, S. (red.). (2016). *Nazwy geograficzne Śląska* [Geographical names of Silesia] (t. 17: Suplement). Opole: Instytut Śląski.
- Wolnicz-Pawłowska, E. (2019). Podstawowe zasady standaryzacji nazw obiektów fizjograficznych w Polsce. Cz. I [The basic principles of the standardization of the names of physiographic objects in Poland. Part I]. *Onomastica*, 63, 115–125.
- Wolnicz-Pawłowska, E. (2020). Podstawowe zasady standaryzacji nazw obiektów fizjograficznych w Polsce. Cz. II [The basic principles of the standardization of the names of physiographic objects in Poland. Part II]. *Onomastica*, 64, 41–52.
- Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce.* (1980–82). [List of official settlement names in Poland] (t. 1–3). Warszawa: Wydawnictwo Akcydensowe.

SUMMARY

ARRANGEMENT OF THE OFFICIAL TOPONYMS OF POLAND –
CHANGES, ESTABLISHMENT, ABOLITION OF TOPONYMS AND RELATED PROBLEMS
(FROM THE WORK OF THE COMMISSION ON NAMES OF
LOCALITIES AND PHYSIOGRAPHIC OBJECTS 2017–2022)

The article presents the current work of the Commission on Names of Localities and Physiographic Objects to put Poland's official geographical names in order. It outlines the main trends resulting from the requests of local authorities: changes in the forms of names (phonetic, inflectional, and derivational), renominations aiming to eliminate the discord between the official and non-official toponymy, establishing names for newly created or nameless objects, changes in the type of locality, and the abolition of names. Particular attention was paid to the impact of the regulations of various central administrative authorities on naming, the principles of the codification of names were presented, the Commission's actions to counteract the mass abolition of names of small objects, and conclusions drawn on the effects of its work between 2017–2022.

Key words: codification of names, gazetteers, Commission on Names of Localities and Physiographic Objects